

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגיד שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 174

מסכת סנהדרין י"א-ט"ז

בס"ד, ט"ז תשרי תשס"ג

השבוע בגליון

- מדוע יש הנמנעים מלימוד תורה ב"ליל ניטל"?
- פסיקת בית הדין על פי רוב הדיינים, כיצד?
- מדוע אין היהודים נוטים אחר רוב העולם?

- ההבדל בין "רבי" ל"רב"
- עם הארץ שלשמו הוצמד תואר רבני
- מעלת הלימוד בלילה

- קידוש החודש והלוחות שלנו
- "פליגין דיבורא" - בכל תנאי?
- כיצד נקבעו תאריהם של חכמי התלמוד

דבר העורך

סוכת ההדסים

"בכל חג סוכות, וישנים בני משפחתנו ושחים במאורע שאירע בסוכתו הקטנה של סבי בשנת תרפ"ח בעיירה קלויזנבורג שבהונגריה. באותה שנה, כבכל שנה, ישן סבי, הרה"ח ר' אליהו דויטש ז"ל בסוכתו, כאשר לפתע, באישון ליל נשמעו דפיקות על דלת סוכתו. סבי התעורר, ובעד חרכי סוכתו הישנה הוא צפה בחדרה בלהבות אש אדומות שפילחו את שחור הליל". המספר, הרב יוסל דויטש הי"ו מבני ברק, מטיב לתאר את שאירע עם סבו, תוך שהוא מציין באוזניו, כי הסיפור העומד להחשף בטור זה אודות האדמו"ר מצאנז זצ"ל, לא התפרסם מעולם. טרם נחיל בסיפור הדברים נציין, כי אביו, הרה"ג ר' אברהם משה דויטש שליט"א, יהודי נכבד ומוכר מבני ברק, נמנה על מגידי השיעור הוותיקים בדף היומי, וכבר לפני כעשרים שנה, הוא התבקש על ידי האדמו"ר מצאנז זצ"ל, לעמוד בראשות השיעור הנמסר בבית המדרש של חסידי צאנז, ברחוב יהודה הלוי 22 בבני ברק. הרב מצאנז זצ"ל, נערץ ואהוב היה על כל מקהלות עם ישראל לגווניו. שמו יצא לתהילה בכל כפי הארץ, בשל גדולתו בתורה שניכרה גם בספרים הרבים שהוציא לאור, מהם שו"ת "משגיב דברי", "שפע חיים", בשל מפעל השי"ס העולמי, מאור פניו הנדיר, בית החולים שיסד, הקריה הנאמנה שהקים בתנניה ועוד.

עוד בהיותו צעיר לימים, על כסא ממלכתו בקלויזנבורג העיירה, היה הרבי נערץ על סובביו, בהם תלמידי ישיבתו עליהם הרעף את חיבתו כאב דואר לבניו האהובים. חיבתם של התלמידים לרבה האהוב גלשה על גדולתו, ובהתקרב חג הסוכות מצאה הערצה זו את ביטוייה המחשי במדות מתנה מיוחדת במינה שהעניקו לו תלמידיו, שנמנו וגמרו, כי במזו ידירם יעמלו להקים סוכה מפוארת עבור הרבי, יעטרוה במיני פירות יקטו וישוו לה חוד וחדר של מלכות. **ימים אחרונים** עמלו בחורי החמד להקים את שלד הסוכה. לא סוכה רגילה היתה זו. דפנותיה מעץ משובח היו, ועליהן נחרטו ביד אומן פסוקים שונים ואורים מרהיבים עין. משהושלם מבנה הסוכה, ערמו בחוריהם אלפי הדסים ירוקים וירחניים בחצר ביתו של הרבי, ומתוך סבלנות רבתי הניחוים באהבה על גג הסוכה, הדס אחר הדס, עד שעלי החודס הקטנים שנדחסו זה לצד זה יצרו מרקם מדהים ביופיו, שכיסה את סוכתו של הרבי וחשלים את יופיה וחדרה של הסוכה. **משהושלמה המלאכה,** ניגשה קבוצת בחורים

עד ימיהם של אביו ורבה, חכמי התלמוד, היו הסנהדרין שבארץ ישראל קובעים את ראשי החודשים על פי ראיית מולד הלבנה. אולם, מאז ועד עתה נקבעים מועדי ישראל על סמך הלוח שתקן הלל השני בשנת ד' קי"ט. לדעת הרמב"ם (הל' קידוש החודש פ"ה הל' ג'), הלכה למשה מסיני היא, שבהעדר הסנהדרין נקבע לוח השנה על פי חשבון. לעומת זאת, הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, מצווה קמ"ג) סובר, כי הלל השני קידש את כל החודשים מראש.

אחד הכללים שעל פיהם סידר הלל השני את לוח השנה הוא, שראש השנה של כל שנה יחול ביום מולד הלבנה. ה"מולד" הוא הרגע בו הירח משלים הקפה סביב כדור הארץ, וניצב במקום שהחמה שופכת את אורה על חלק ממנו הנראה לעינינו. אלא, שלכלל זה שראש השנה יחול ביום מולד הלבנה, שתי הגבלות. א. "לא אד"ו ראש". היינו: לעולם לא יחול יומו הראשון של ראש השנה בימים א', ד', ו' מימות השבוע, ולפיכך, גם אם חל בהם המולד, ייקבע ראש השנה ביום שלמחרת. ב. **מולד זקן בל תדרוש.** היינו אם המולד "זקן", כלומר, שהוא חל מחצות היום ואילך, אין לקבוע את ראש השנה לאותו יום (עיי' רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ה הל' ב').

סערה גדולה שהתחוללה בתקופתו של רבי סעדיה גאון, בין השנים ד' תרפ"א - תרפ"ד היתה עלומה זמן רב ונודעה בעיקר בעקבות גילוייה של הגניזה הקהירית. ראש הישיבה בארץ ישראל באותן שנים היה רבי אהרן בן מאיר, שהיה ממשפחת הנשיאים, ונחשב לראשון מגאוני ארץ ישראל. הוא טען, כי הכלל האמור אודות "מולד זקן" החל מחצות היום ואילך אינו מדויק, לדעתו, ראש השנה יידחה ליום הבא רק כאשר המולד יחול כ - 35 דקות לאחר חצות היום [תרמ"ב חלקי שעה המורכבת מתת"פ חלקים]. רבי אהרן טען, כי כך קיבל מאבותיו ומאבות אבותיו. מהו טעמו של המספר הלו? על כך נשתברו קולמוסין רבים. היו שטענו, כי טעות היתה זו, והיו שהסבירו כי דעה זו היא כשיטה שלא נפסקה כמוה (עיי' "תורה שלימה", חלק י"ג, פ"ט, וספר "עלה יונה", להגר"י מרצבך).

ברוב השנים אין מולד תשרי חל סמוך לחצות היום, ולפיכך, למחלוקת זו לא היתה חשיבות מעשית. אולם, בשנת ד' תרפ"ב, חל מולד תשרי רל"ז חלקים לאחר חצות היום, היינו: בתוך הזמן השני במחלוקת. בקיץ של שנת ד' תרפ"א הודיע רבי אהרן בן מאיר על כוונתו להכריז על חודשי שנת ד' תרפ"ב ועל מועדיה בהתאם לשיטתו. השמעה על כך הגיעה אל רב סעדיה גאון בהיותו בעיר חלב, בדרכו מארץ ישראל לבבל, והוא הפציר ברבי אהרן במספר אגרות שכתב אליו, לחזור בו מכוונתו זו. ברם, רבי אהרן עמד בכל תוקף על דעתו, ובהושענא רבה בשנת ד' תרפ"ב הוכרז בהר הזיתים, שנהגו להקיפו ביום זה, כי החודשים חשוון וכסלו באותה שנה יהיו בני עשרים ותשעה יום בלבד. על ידי חיסור יומיים אלו, ראש השנה חל ביום ג' בשבוע בעוד שלשיטת בני בבל היו החדשים חשוון וכסלו מלאים וראש השנה חל ביום ה' בשבוע.

המשך בעמוד הבא

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

מר

אסתר גולדה

כהנא ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגיסל ויזל ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה

לעילוי נשמת

מר

צינה פלוק ע"ה

ב"ר אברהם הכהן ז"ל
נלב"ע י"ז תשרי ב' דחומה"ס תשל"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בנה ידידו
הר"ר אברהם פלוק ומשפ'

לעילוי נשמת

הר"ר

יצחק גלסטר ז"ל

ב"ר שאול ז"ל
נלב"ע ט"ו תשרי תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידו הר"ר
בני גל ומשפחתו שיחי בית אל

המשך מעמוד קודם

בנתיים הגיע רב סעדיה גאון לבבל, והוא קם כארי ללחום את מלחמת המועדים. לכל תפוצות ישראל נשלחו עותקים מספרו "ספר זכרון לדורות" שחובר על ידו כדי למנוע את הפילוג בעם. אולם, הגולה וארץ ישראל היו אז כמדורות אש, כאשר נודע, כי רוב בני ארץ ישראל שינו את לוח השנה בהתאם לשיטת רבי אהרן בן מאיר, ואכלו חמץ בימים האחרונים של הפסח לפי הלוח של חכמי בבל.

מכתבים רבים שעסקו בפרשה זו נשלחו באותה תקופה מארץ ישראל לבבל ומבבל לארץ ישראל, בנסיון לשכנע אלו את אלו, בצדקת טענותיהם. מכתבים אלו התגלו בגניזה הקהירית, ובהם אנו מוצאים את טענת בני ארץ ישראל, כי גם לאחר שנחרב בית המקדש השני המשיכו הנשיאים בארץ ישראל לקבוע הלכות אלו, מאחר שסמכות סנהדרין הגדולה עברה אליהם (נשיא חיה"ס ס"ח הובא בשו"ת "אבני נזר" או"ח סי' ש"י), וממילא רבי אהרן בן מאיר הנשיא הוא בעל הסמכות היחידה לקבוע את לוח השנה העברי. אולם, בני הגולה השיבו להם, כי לאחר שנקבע הלוח על ידי הלל השני, ניטלה סמכות זו מידי אדם והחשבון נקבע על ידי כללים בלבד.

למעשה דעת רב סעדיה גאון, שבתוך השנים המדוברות הפך לראש ישיבת סורא, התקבלה בכל העולם, ואף בני ארץ ישראל חזרו בהם לאחר מכן. רב סעדיה גאון הוא מקיים המסורת של לוח השנה "שמפיו אנו חיים שמסר לנו סוד העיבור", כדברי רבינו תם ("שבלי הלקט" סי' כ"ח).

דף י"א דמפליגין בדיבורא

"פליגין דיבורא" - בכל תנאי?

בסוגייתנו אנו מתוודעים למושג "פליגין דיבורא". אנו סמוכים ובטוחים, כי רבני בית המדרש למגיד שיעור "מאורות הדף היומי" בראשות הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ייטיבו להסביר בשיעורי הדף היומי מושג יסודי זה, באופן הברור ביותר. בקצרה נבאר, כי "פליגין" [מלשון פלג - חילוק, חיתוך] מאפשר לבית הדין לקבל עדות מפי עד, שהוסיף לעדותו מספר מילים שהוא אינו מוסמך לאומרם. במקרים אלו - "פליגין דיבורא", היינו: מחלקים את דבריו. בית הדין מתייחס לחלק מדבריו בלבד, ואילו את המילים הנוספות, הפגומות, "חותכים" ולא מתייחסים אליהם. למשל, כאשר אדם מעיד כי "שמעון גנב ממון אתי ביחד", בית הדין מתייחס לעדותו ששמעון גנב, אך למילים "אתי ביחד" אין מתייחסים, שהרי אין אדם נאמן להעיד על עצמו. האם כל עדות ניתן "להציל" על ידי הסרת חלקיה הפגומים? המהרי"ל דיסקין זצ"ל עונה על כך בשאלה המפולפלת הבאה.

כאשר מתייצבים שני עדים בפני בית דין ומעידים, כי אחד מהם קידש את פלונית, אין עדותם מתקבלת שהרי, "אין דבר שבערוה פחות משניים". כלומר, כל דבר הנוגע לדיני אישות, לקידושין, לגירושין וכדומה, אינו מתקבל בבית הדין כעובדה אלא על פי שניים שמעידים על כך. ומאחר שאחד מהם מעיד על עצמו כמי שקידש אשה זו, אין מקבלים את עדותו, משום שאין אדם מעיד על עצמו, ושוב אין לפנינו שני עדים. לכאורה, הקשה המהרי"ל דיסקין, מדוע במקרה זה לא יבוא לידי ביטוי הכלל "פליגין דיבורא" ויציל את עדותו של הבעל? הרי ניתן להתייחס לחלק זה של עדותו שפלונית התקדשה ולהתעלם מחלקה השני של עדותו אודות קידושה לו?

אולם, התבוננות במקרה שלפנינו תצמיח את המסקנה הפשוטה - אין לפנינו כל עדות שניתן להצילה, שכן עדים אלו עצמם מעידים על כך שהיא לא התקדשה מעולם! שהרי, הבעל אינו נחשב כעד, ואם כן, למעשה בפני בית הדין ניתנת עדות, כי "פלונית התקדשה בפני עד אחד", הלא הוא העד שהצטרף אל הבעל בעדותו, אין איפוא, לפנינו כל עדות, וממילא אין מקום להצילה על ידי "פליגין"...

לעומת זאת, האדם המעיד "שמעון גנב ממון אתי ביחד", אמנם מעיד ששמעון גנב, אלא שעלינו להסיר את המילים "אתי ביחד" כדי שעדותו על שמעון תשאר ברת תקוף. [עיי' בחידושי הגר"ח עמוד מ"ז שהקשה דא"כ כאשר הבעל ועד שעמו יעידו שהיו שני עדים במעשה הקידושין, נקבל את דבריו ע"י פליגין, ועיי"ש מש"כ].

דף יג/ב קרי ליה רבי

כיצד נקבעו תאריהם של חכמי התלמוד

"גדול מרבן שמו". בביטוי זה משתמשים רבים וטובים, בבואם להעלות על נס אישיות תורנית מורמת מעם. תחילתו של ביטוי זה בתשובה שכתבו גאוני בבל, רב שריא גאון, ראש ישיבת גאון יעקב שבבבל ובנו רב האי גאון, שנקרא אב"ד ישיבת גאון יעקב. השניים נדרשים במכתבם לפירוש התארים שהוצמדו לחכמים, והמוכרים ללומדי התלמוד, כגון, התואר רבן, רבי, רב, מר וכדומה. לעומתם, חכמים אחרים, כגון, הלל, שמאי, שמעון בן שטח ועוד, הוזכרו בשםם בלבד. בתשובתם הארוכה והמפורטת, אשר נדפסה במלואה בספר "הערוד" (ערך "אביי" וראה בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות פ"ז), הם מצטטים את הכלל הבא: "גדול מרב - רבי, גדול מרבי - רבן, גדול מרבן - שמו". את גדולי ישראל הקדומים הזכירו בשםם בלבד. לפיכך, מעולם לא נוספו תארים לשםם של האבות, הנביאים, המלכים, אנשי כנסת הגדולה ושל החכמים שחיו עד הדורות הסמוכים לחורבן הבית השני - אמצע תקופת התנאים. בדורו של רבן גמליאל הזקן החלו לכנות את הנשיאים בתואר 'רבן', ואילו ליתר החכמים בני ארץ ישראל הוצמד התואר 'רבי'. בספר יוחסין

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

נוספת שנעמלה על קישוטי הסוכה והחלה לתלות את יצירותיהם משוונות הלב בכל זווית הסוכה. תשעים ואחד תפוחים בשלים, אדומים, צהובים וירקוקים נטלו בג הסוכה, כגימטריה על המילה "סוכה" - 91, ולא נאו עיר התשחרות על סיפוקם עד שחורר נקב זעיר בציצים חיות, ורקנו את תוכן וציירו עליהן דמויות מרהיבות של ציפורי שיר אותן תלו בסוכה, זכר לטאמר ב"יוצרות" בשחרית יום ב' של ראש השנה "כציפורים עפות כן יגן ה' צבאות". כאשר נתלתה דמות הציפור האחרונה, הביטו הבחורים בסוכה שהקימו לרבים, וידוע ידעו, כי סוכה יפה הימנה לא יראו לעולם. ראוייה היתה סוכה שכזו לרבי שכזה, וראוי היה רבי שכזה לסוכה שכזו. ריח ההדסים, התפוחים, הרימונים ושאר הפירות הנאים שקישטו את הסוכה פשט בחלל, אפף את דפנותיה המסולסלות בפרוהתם עם ציפורי הציצים הלבנבות שענו ממרום שבתן, והיתה הסוכה מעין בבואה של "גן עדן תחתון".

משפחות משפחות נהרו מכל קצווי העיירה לחזות בפלא המרהיב, ואף הנתיים הציצו ביראה מחולה בהתפעלות בבית המפואר שהקימו היהודים לשבעה ימים בלבד.

רבי קדוש לחסידים קדושים היה הרבי מצאנז. שרידי העיירה שחים בהתרגשות אודות הוילנות שניתלו בעלות השחר של שמחת תורה על חלונות בית הכנסת. לכשנשאליהם הם על שום מה? הם מניפים את ידם באוויר בתנועת ביטול, כאומרים "מה אתם מבינים". לאחר מכן הם מתרגלים במין טוב לב קלויזנבורגאי, עוצמים את עיניהם בסילודין ומספרים בחדת קדוש על אבותיהם, אחיהם וסביבה שהיו מרקדים בליל שמחת תורה כל הלילה, כשספרי תורה בורזותיהם, רגליהם מתורממות טפח מעל הקרקע, ולבם בשמי רום. הרבי אחוז היה שתעפי קדוש ובית המדרש התמלא בשירת יהודים תמימים לבוראם על התורה שנתן להם.

שוב ושוב היו החסידים הנלהבים, נער וזקן, פשוט עם וגנדים, שואבי מים וגבאי הרבי, מזמרים בגורם, חוזרים ושבים על אותה מנגינה יפהיפה ומרגשת שקיבלה משמעות שונה בכל פעם. תחילה היו מזמרים אותה באיטיות, במין ערגה וחרתקות רוחני, כשכוח לנתק את כבל החולין שעוצרים את הנשמה מהמריא אל על. אט, התפשטה בלב המנגינה, שמלחינה השכלי להתאימה לפירוש המילים, ולפתע, מבלי משים, הרימו הכל את רגליהם, הגבירו את הקצב ועלתה שמחתם השמיימה.

"נו", פוקח ישיש צנאז את עיניו, "עכשיו אתה מבין בשעה כזו, הבוקר מתחיל להפציע ולרמוז לנו שהשעות נוקפות ויש לסיים את ההקפות. מי מסוגל להפריד מקדושה שכזו? משמחה המרוממת את הנפש? איש אינו מוכן! החלונות כוסו והזמורה נמשכה עוד זמן רב!"

משך הם פני החגים בעיירה קדושה זו, ברור איפוא, מאליו, כי בלילו הראשון של חג הסוכות, בתום ה"תרשי", ישב הרבי זצ"ל בסוכתו המפוארת ולמד בהתפעלות בתורה הקדושה, תוך שהוא מכין את עצמו לבוקר של יום. עם שחר של יום טוב ראשון של חג, זיכו הוה וקהל עדותו לקליט את מצוות נטילת ארבעת המינים על אתרוג מהודר שנשלח מארץ ישראל, על הדסים משולשים מהודרים, ועל לולב זקוף וגאה שנשלח על ידי גביר פולני, ומעורצי הרבי. רכן הרבי על גמרתו מול האש העליונה שבערה בתור שדאגו חסידיו להתקין בסוכתו, כדי להמעיט במקצת מן הקור העז ששרר בחצות, וקולו חצוץ מילא את חלל סוכתו היפה.

אותה שעה, קפאו ציפורי הציצים הלבנבות על מקומן, תשעים ואחד התפוחים לא נעו אף לא כמלא נימה, וכיפת כוכבים כחולים נצפתה מבעד לעלי ההדסים שהפצו את ריחם העדין. **שכן ירא שמים** היה לו לרבי. דלת מול דלת, באותה חצר, ר' אליהו ר' אליהו דוידס ז"ל. כשכן, נהנה ר' אליהו מיחסי קירבה מיוחדים עם רבו הנערץ. מידי פעם, היה ר' אליהו מציץ בביתו של הרבי, שמא ניתן לסייע בדבר כל שהוא, מאחר שהרבי עצמו שקוע היה בעבודת הקודש, ולא חש במחסור זה או אחר שנתרגש עליו.

ר' אליהו האוהב והדואג עמד לעלות על יצתו שבסוכתו הקטנה, אולם, טרם נעצמו שמורות עיניו, חשב ר' אליהו את פוזמקאותיו, העטה עליו את מעילו העליון ונכנס אל הסוכה המופלאה. חרש חרש פסע ר' אליהו סביבות הרבי שהנהג בתלמודו, ודרש בשלמו. הרבי, ששקוע היה בסוגיה עמוקה, הרעיק חיך של חיבה על ר' אליהו ושב ללימודו.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

נאמר, כי תוספת התואר לחכמים נועדה להבדיל בין חכמי ישראל לחכמי הצדוקים. מאז ואילך, הוצמד תואר לשם של החכמים. עם זאת, לחכמים שלא כונו בשם האמיתי, כי אם בכינוי בלבד, כגון, אביי, ששמו האמיתי היה נחמני, לא הצמידו תואר (עיי' הטעם שלא נקרא בשמו וביאור השם אביי). היחיד שנוסף תואר לשמו הוא "משה רבינו", אך התואר נוסף לאחר שמו ולא לפניו, כרגיל, מפני שתוארו אינו בא לכבודו, כי אם לכבודו, לומר שמה היה רבינו (ראה אוצר הגאונים כאן).

ההבדל בין "רבי" ל"רב": את ההבדל בין 'רבי' ל'רב' מבארים רב שרירא גאון ורב האי גאון בכך, שחכמי ארץ ישראל כונו בתואר 'רבי', ואילו חכמי בבל כונו 'רב'. כך ניתן להבחין, כי הגמרא מכנה את 'רב' זירא בתואר זה בהיותו בבבל, ואילו לאחר עלותו לארץ ישראל כונה רבי זירא. ואכן, במקרה מסויים מסתפקת הגמרא (כתובות מגב) אם דין מסויים נאמר על ידי 'רבי' זירא - קודם עלותו לארץ ישראל, או על ידי רבי זירא - לאחר עלותו (כן דעת רש"י כתובות שם, ועיי' בתוס' מנחות מ/ב ד"ה 'רבי זירא' שחלקו על כך). רש"י (שם) מבאר, כי מאחר שאין סמיכה בבבל אלא בארץ ישראל, זכו חכמי ארץ ישראל לתואר "רבי", לעומת חכמי בבל המכונים בתואר "רב" (עיי' בספר השטרות" רבי יהודה אלברצלוני מראשוני הראשונים ובעל ספר העיתים).

לימים, משפסקה הסמיכה לחלוטין, עדיין נהגו בסמיכה סמלית כדי "שיכנסו תלמידים במידות החכמים ויתעלו מעט מעט בשורות ומעלות החכמה ושימושיה" (הר"י אלברצלוני שם). משום כך אנו מוצאים בספר השטרות "שטר מסמיק" ובו סמכו את התלמידים בשמות 'רבי' 'חכם' או 'רב'.

עם הארץ שלשמו הוצמד תואר רבני: מאז ועד ימינו השתכלל עניין התארים המוצמדים לשמות בני אדם, עד כי גם אנשים שאינם תלמידי חכמים זוכים לתארי כבוד כגון אלו. אין אנו מציינים זאת כהערת אגב בלבד. בספר "גט פשוט" (סי' קכ"ט ס"ק ל"א ד"ה 'הרב') כתב, כי משום כך אין להוציא לעז ואין ולפסול גט שבו המגרש מכונה 'רב', אף אם אינו אלא עם הארץ גמור... הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל כתב, כי לו היה בכוחו היה מבטל לחלוטין את התארים בימינו. המצמידים תארים לכל, הוא מקוון, נכשלים באבק חנופה, ואלו שלראשם נקשרים הכתרים עלולים להכשל באבק גאווה, ולחילופין באבק שנאה, אם לדעתם התארים אינם הולמים את מעמדם... (הקדמה לשו"ת רעק"א).

דף טז/א כיון שהגיע חצות לילה... מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר
מעלת הלימוד בלילה

סוגייתנו מספרת כי בכל חצות לילה היה דוד המלך ניעור משנתו הקצרה למשמע הצלילים שהפיקה רוח צפונית ממיתרי כינורו שהיה תלוי מעל מיטתו, ומיד היה קם ועוסק בתורה. הספרים הקדושים האריכו במעלת לימוד התורה בלילה, כדברי רבי שמעון בן לקיש (עירובין סה/א) "לא איברי סיהרא אלא לגירסא". הרמב"ם (הל' ת"ת פי"ג הל' י"ג), אף מפליג וכותב: "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך, מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה". אולם, מאחר שאין אדם מסוגל למנוע עצמו משינה כל הלילה, מלבד יחיד סגולה, דנו גדולי הדורות אם ראוי לישן בתחילת הלילה וללמוד בחציו השני, או שמא להיפך.

לדעת בעל "ערוגות הבושם" (או"ח סי' א'), משמע מדברי חז"ל שמעלת הלימוד בחציו השני של הלילה גדולה יותר, וכפי שמציינת סוגייתנו את מנהגו של המלך דוד. אמנם, הוא מציין, כי רוב תלמידי החכמים נוהגים ללמוד בחציו הראשון של הלילה, מאחר שההשכמה בחצות הלילה קשה מן ההמנעות משינה עד חצות הלילה, כדברי הגמרא (יומא כב/א), ותלמידי החכמים העדיפו להתחזק בלימוד התורה.

על פי הקבלה, טעם מעלת הלימוד מחצות הליל ואילך הוא משום שמחצות היום עד חצות הלילה שולטת מידת הדין, ומחצות הלילה, שהשמש מתקרבת לזריחה, מתחיל זמנה של מידת הרחמים והוא עת רצון (האר"י בשער המצוות פרשת ואתחנן, ובברכי"א או"ח סי' רל"ו ס"ק א', והמקור בזוהר פרשת חיי שרה דף קלב/ג). מטעם זה גם תקנו את אמירת הסליחות בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה לאחר חצות הלילה, משום שאז מידת הרחמים שולטת (י"מגן אברהם" או"ח סי' א', סי' תקס"ה ס"ק ה' וסי' תקפ"א ע"פ האר"י שער הכוונות דרוש א' של ערבית).

מדוע יש הנמנעים מלימוד תורה ב"ליל ניטל"? מעניין לציין את דברי ה"חתם סופר" (שו"ת קובץ תשובות סי' ל"א) שנשאל, מהי לדעתו הסיבה שנהגו רבים להמנע מלימוד בלילה שבו חוגגים הנוצרים את "הולדתו" של אותו האיש, הלא הוא "ליל ניטל". יתכן, הוא משער, כי מאחר שמנהג תלמידי החכמים היה ללמוד עד חצות הלילה ולאחר מכן לנוס על משכבם, חששו קדמונינו שבאותו לילה יתעורר קטרוג על עם ישראל כאשר הגויים נעורים משנתם בחצות ליל לבית תיפלתם. לכן, נהגו שלא ללמוד עד חצות הלילה, וממילא, תלמידי החכמים שאינם מבטלים את זמנם ינצלו זמן זה לשינה, וילמדו מחצות הלילה ואילך... [את משחקי השח-מט הוא אינו מזכיר משום מה...]. ברם, לא תקנו מפורשות שילמדו מחצות הלילה מאחר שחכמינו הקפידו מאד שלא לתקן תקנות אשר אף למראית עין, יש בהן משום הליכה בדרכי הגויים. ומאחר שבליילה זה הגויים משכימים בחצות, נמנעו מלתקן תקנה זהה.

המשך בעמוד הבא

חזר ר' אליהו לסוכתו, הרבי לגמרתו ומלאך האש נפנה למלאכתו. התנור הפיץ חום רב ולפתע ניצתה אחת מדפנות הסוכה, אשר הפכה למאכולת אש, ותוך רגעים מספר גרפה עמה את אמותיה למדורת ענק.

כה שקע היה הרבי בלימודו, עד שכלל לא שם לב ללהבות האש שאפפוהו מכל עבר. מחשבתו ומעייניו נתונים היו בעולמות אחרים, שהאש וכוחות הטבע אינם יכולים להם. כמעט ליחכה האש את גמרתו של הרבי, שחילץ את עצמו מן האש ברגע האחרון, אחר שאחד ממשמשי הבחין במתרחש. כשהשטריימל בידו נמלט הרבי והותיר מאחוריו את סוכתו הבערת, על ציפוריה, תפוחיה וחדסייה המפוייחים. זכר לא נותר ממנה. עוד שעה ארוכה, סיפר ר' אליהו לימים, בערה הסוכה, עד שה"שייגעים" של העיירה כיבו את השרפה.

הרה"ג ר' אברהם משה דויטש שליט"א, אשר שמע סיפור זה מאביו ר' אליהו, חוזר ושונה מעשה זה לבני משפחתו בכל שנה, תוך שהוא מציין בגאוה, כי באותה שנה שהה הרבי בסוכתם הדלת, עד שהוקמה סוכתו הנופלת, תוך שהוא מוסיף ומדגיש לבני משפחתו את התמדתו המופלאה של הרבי שלא חש במאום טרם אחזה האש בשולחנו.

אנו מספרים זאת, הן משום כל אלו, והן משום שבתקופה זו יאה וראוי לזכור, שאבותינו בעיירותיהם הדלות, בדחקותם הנוראה, נאחזו ונתפסו בתורתנו הקדושה, רקדו עמה בכל לב ונששו עמה בכל מאומם. כי היא לנו עז ואורה.

חג שמח.

בברכת התורה, העורך

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

פנינים

דף יד/א לא תסמכו לטא

מדבר שקר תרחק...

אברך בר אוריין הפעיר רבות ברבי אריה ליב שפירא, רבה של קובנא, שיתן לו "כתב סמיכה". רבי אריה ליב סירב, אך לבסוף לא עמד בהצעות המרובות וישב לכתוב לו "סמיכה".

הוא כתב את נוסח "כתב הסמיכה" כנהוג, אלא שלאחר מכן הרחיק מספר רב של שורות וחתם את שמו.

"למה תתמהו?" פנה הרב לחבריו הדיינים, הלא התורה אמרה **מדבר שקר תרחק**..." (אמונת התחייה).

דף יד/א לא תסמכו לטא לא מסרמיטין

הכלי הריק

איש פשוט בא לפני החיד"א וחילה את פניו, כי יתן לו כתב המלצה שיועיל לו בחזרו על הפתחים. החיד"א נטל את קולמוסו ותיאר את הקבצן בתארי כבוד מופלגים והוסיף, כי לו היה מוכ"ז חי בימי אלישע הנביא לא היה עומד השמן!

סבב הילה על הפתחים הבחינו את כתב המלצה מהחיד"א, והתצלחה האירה לו פנים. אולם בעיר אחת, שם לב רבה של העיר, כי הלה אינו נראה תלמיד חכם מופלג כל כך... שב ועיין בכתב המלצה ועיניו נתקלו בפסקה הנ"ל, לפיה לו היה חי בימי אלישע לא היה עומד השמן. מה פשרם של דברים אלו! תמה.

לפתע, נתחזר לו... **אלישע** צוה את אשת עובדיה, כי תשאל כלים ריקים ותיצוק שמן לתוכם, והבטיחה כי הברכה תשרה בשמן עד שיגמרו הכלים. כאשר תמו הכלים - "ויעמד השמן" (מלכים ב ד/ז). לו היה אדם זה עומד במקום, לא היה עומד השמן, שחרי ישנו **כלי ריק** נוסף...

רמז רמז החיד"א למבינים, לכל יסמכו על המלצתו לעניינים אחרים מלבד אלו הנוגעים לצדקה... (שבחי הרב חיד"א).

דף יב/ב לא עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לגור בתוכה

רב עדיף מרופא

בעיירה ענייה בליטא חסרו הן רב והן רופא. נחלקו בני הקהילה אם עדיף לשכור רב, או שמא יש לשמור את הקצבה העומה עבור שכירת רופא.

רבי יעקב קמינצקי זצ"ל, שמע את הדעות השונות, ופסק כי עדיף לתור אחר רב. שכן, רב יבין שיש צורך ברופא, כמבואר בסוגיות, שאסור לגור בעיר שאין בה רופא, ואילו רופא לא יבא להבאת רב...

ואכן, רבי יעקב קמינצקי זצ"ל גם היה טאח מקיים. כשתמנה לרב בעיירה ציטיבאן התברר לו, כי אין שם רופא. לפיכך, הוא תר אחר ספר רפואה רוסי, ובמשך לילה שלם למד בו... סיפורים מעניינים מסופרים על בקאותו ברפואה מאותו הלילה ("רבי יעקב" 130, 139).

המשך מעמוד קודם

דף יז/א דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי

פסיקת בית הדין על פי רוב הדיינים, כיצד?

במשנתנו ובסוגייתנו מבואר, כי הכרעת בית הדין נקבעת על פי דעתם של רוב הדיינים היושבים בדן. אבי תורת הישיבות, הגאון רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל העניק הסבר נאות לכך שדי בהסתמכות על דעתם של רוב דייני בית הדין כדי להכריע את פסק הדין.

כידוע, לדיני ממונות יש צורך בבית דין של שלושה דיינים, ולדיני נפשות יש להושיב בית דין של עשרים ושלושה דיינים. לכאורה, כיצד רשאי בית הדין לפסוק על פי דעתם של רוב הדיינים, כאשר מיעוטם מתנגד להכרעה זו, הרי הרכב בית הדין הנדרש לוקה בחסר?

למעשה, ניתן להקשות קושיה חמורה מזו. נתעלם לרגע מקושייתו של רבי חיים ונניח, כי מסיבות כל שהן די בדעתם של רוב דייני בית הדין כדי לפסוק את הכרעת הדין. הרי ידוע הכלל ש"אין הולכים בממון אחר הרוב", כלומר, אף שבדיני תורה רבים מכריעים על פי הרוב, מכל מקום בממונות יש צורך בהכרעה מוחלטת ואין די ברוב. אם כן, כיצד בית הדין פוסק את הכרעתו על פי רוב הדיינים, הרי "אין הולכים בממון אחר הרוב" (תוס' ב"ק כזב ד"ה "קמ"ל).

לאחר הצגת שאלות אלו, סולל הגר"ח מבריסק זצ"ל (יחידושי הגר"ח על הש"ס עמ' קכ"ז) דרך להבנת סוגיה זו, ואומר, כי עלינו להבחין בכך שדין "רוב" משמש לשתי הגדרות שונות. עיתים, הולכים אחר הרוב כדי להכריע ספק מסוים. עיתים, משמש הרוב להגדרה שונה לחלוטין - "רובו ככולו", וכגון, השוחט את רוב סימני הבהמה, נחשב כמי ששחט את כל הסימנים, משום הכלל "רובו ככולו", ולכן, גם מיעוט הסימן שלא נשחט נחשב כשחוט.

מעתה, אומר הגר"ח זצ"ל, כאשר קבעה התורה (שמות כג) "אחרי רבים להטות", כוונתה היתה לכך, שהדיינים בעלי דעת המיעוט נחשבים כמי שמצטרפים לחבריהם בעלי דעת הרוב, והרי הם נחשבים כמי שפסקו כמותם. לפיכך, לפנינו, הרכב שלם של בית דין, שפסק דין אחד בפניו. [עיי"ש, שהאמור הוא לגבי פסק הדין! אך במה שאנו נוקטים שכיוונו לאמת הוא על פי הדין הידוע של הלכה אחר הרוב].

דין "רובו ככולו" בא לידי ביטוי שוטף בחיינו. כך, למרות שיש צורך בהדס בעל עלים משולשים, די בהדס **שורבו** משולש לקינו המצווה, שהרי "רובו ככולו". כמו כן, אין צורך לסכך את הסוכה באופן שימנע לחלוטין את כניסת קרני השמש לתוכה, אלא די בסכך הגורם לכך שצילתה של הסוכה תהיה מרובה מחמתה. בעל ה"קהילות יעקב" (סי' א' אות ב') מבאר, כי גם דין "צילתה מרובה מחמתה" נובע מדין רובו ככולו. היינו, כאשר נתבקש לקבוע אם סוכה זו נקראת מסוככת, נוכל להכריע כי אכן היא מסוככת, מאחר שרובה מוצל.

מדוע אין היהודים נוטים אחר רוב העולם? נסיים בתשובתו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל שנשאל על ידי כומר, מדוע אין היהודים נוהגים כרוב העולם, למרות הכתוב בתורה "אחרי רבים להטות"? והשיבו רבי יהונתן, כי דין זה שהולכים אחר הרוב בא לידי ביטוי כאשר מתעורר ספק כיצד לנהוג, אזי נוטים אחר הרוב. אולם, בנושא האמונה אין ליהודים כל ספיקות, וממילא, אין כל עילה להליכתם אחר רוב העולם.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471.
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה: לונדון: יחזקאל אברס 044+ (0)8700-416000
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב: ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

לעילוי נשמת הר"ר אברהם אביש פירר ז"ל

ב"ר משה מנחם ז"ל
נלב"ע י"ד תשרי תשס"א
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי אלעד

הגנו שמחים להודיע

כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי בבית הכנסת המרכזי באלעד רח' רבי מאיר בין השעות 8:00-8:45 בערב

ע"י הרב ראובן כהן שליט"א מרבני בית מדרשו הציבור מוזמן

השיעור הוקם לרפואת חנה בת חיה תחי

הנדיבות ההלכתית המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל
ב"ר צבי ז"ל וזוגי מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ש וואזנר שליט"א

הונצח ע"י האדמו"ר מנדבורנה שליט"א

הונצח ע"י הגרא"ל שטיינמן שליט"א

והיו עיניך רואות את מוריק...

גם אתם!

... "ויש זנה טנין אשור וקנין גבול וסגולה זבאה - א"י, פנחס, ונני".

יכולים לזכות עכשיו עבור יקיריכם ז"ל ולהנציח את שמם במהדורת הש"ס **"נר תמיד"** בהוצאת **"מאורות הדף היומי"** המופצת בשיעורי הדף היומי, בכל אתר ואתר.

מומלץ לברר, אם התאריכים הרצויים לכם, עדיין פנויים.

אירופה טל. 07966294719 פקס. 02087318053 • ארה"ב טל. 7182536218 פקס. 7182532529

03-6164725, 03-6160657
03-5780243 פקס.

נא הקוצץ לזכר

בצדף החיים